

Григоренко А.О.,
к.ю.н., доцент кафедри конституційного та кримінального права
ННІ «Юридичний інститут «Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана»

ЩОДО ПРОБЛЕМ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗМІНОЮ КОНСТИТУЦІЙНОГО СТАТУСУ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

Статус прокуратури в Україні пов'язаний не лише з конституційним і законодавчим регулюванням її місця в системі органів держави, функцій, які на неї покладаються, а й сприйняттям на рівні світогляду, менталітету, відображенням на рівні правосвідомості.

Відповідно до статті 4 Закону України «Про прокуратуру», організація та діяльність прокуратури України, статус прокурорів визначаються Конституцією України, цим законом та іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України [1].

Прокурор, прокуратура (від лат. *procurare* – піклування, забезпечення, управління) як термін, що позначає високих посадових осіб держави та її органи, започаткований у Стародавньому Римі [4]. Як посадовці, що покликані здійснювати нагляд за дотриманням законів, кримінальне переслідування та підтримувати обвинувачення в суді, прокурори з'являються у Франції наприкінці XIII – на початку XIV століття. На українських землях російські прокурори як посадові особи починають діяти лише після втрати автономії та запровадження єдиних російських порядків наприкінці XVII століття [5].

До 1922 року ні в Україні, ні в Росії прокуратури не було. У цьому році створюються прокуратури республік, а в 1923 році при Верховному суді СРСР – прокуратура Верховного суду. Слід зауважити, що у перших радянських конституціях прокуратурі місця не знайшлося. Лише в конституціях СРСР 1936 року та УРСР 1937 року згадується про прокуратуру. На підставі постанови Центрального виконавчого комітету і Ради народних комісарів «Про утворення Народного комісаріату юстиції Союзу РСР» від 20 липня 1936 року органи прокуратури були виведені в самостійну вертикаль. При цьому в особі

Генерального прокурора СРСР концентрувалася вся «прокурорська» влада. У республіках і на місцях прокуратура була виведена з підпорядкування республіканських і місцевих державних і партійних органів. Саме з цього часу органи прокуратури ставали все більш репресивними і так званими правоохоронними (а не органами нагляду за законністю). Прокурори стали входити в позасудові «трійки», які розгорнули знову «червоний терор» у країні (як і за часів громадянської війни). За наступні пів століття статус, роль і функція прокуратури мало змінилася. У свідомості народу прокуратура залишалася репресивним державним органом. Направлення матеріалів щодо конкретної людини в прокуратуру означало, як правило, притягнення до кримінальної відповідальності та отримання тюремного строку [5].

Статус і функції прокуратури змінюються після здобуття Україною незалежності. Закон України від 5 листопада 1991 року «Про прокуратуру» визначав, що Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори здійснюють нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів Кабінетом Міністрів України, міністерствами, державними комітетами, відомствами, іншими органами державного й господарського управління та контролю, Урядом Автономної Республіки Крим, місцевими радами народних депутатів, їх виконавчими органами, військовими частинами, політичними партіями, масовими рухами, підприємствами, установами і організаціями, незалежно від форми власності, підпорядкованості та приналежності, посадовими особами та громадянами. Цей вищий нагляд конкретизувався у визначених функціях прокуратури:

- а) нагляд за додержанням законів всіма;
- б) нагляд за органами, які ведуть боротьбу зі злочинами й іншими правопорушеннями;
- в) розслідування діянь, що містять склад злочину;
- г) участь у розгляді справ у судах, зокрема й підтримання державного обвинувачення;
- д) нагляд за пенітенціарними установами на місцях тримання затриманих;

е) нагляд за дотриманням законів у Збройних силах та збройних формуваннях;

є) участь у заходах щодо запобігання злочинам та іншим правопорушенням, вдосконаленні та роз'ясненні законодавства [2].

Такі надзвичайно широкі повноваження прокуратури дали підстави академіку Василю Костицькому стверджувати про наявність в Україні самостійної прокурорської гілки влади (всього він наводить їх вісім) [5].

Зрозуміло, що такі широкі повноваження прокуратури подобалися громадянам України, вони знаходили в неї захист своїх прав і свобод, але не подобалися політикам, фінансистам, кримінальним структурам, окремим порушникам закону. Результатом такої нелюбові стало те, що в Конституції України, прийнятій 28 червня 1996 року статус прокуратури суттєво обмежили.

За прокуратурою залишилось підтримання державного обвинувачення в суді, представництво інтересів держави і громадян у судах, нагляд за оперативно-розшуковою діяльністю, дізнанням і слідством, нагляд за виконанням рішень у кримінальних справах та заходах примусового характеру щодо особи.

При змінах Конституції України, внесених Верховною Радою України 8 грудня 2004 року, розділ VII «Прокуратура» залишився без змін, лише статтю 121 Основного Закону було доповнено положенням про те, що прокуратура наглядає за дотриманням прав і свобод людини, додержанням законів щодо цих питань в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами [2]. Але при черговій ревізії Конституції України 2 червня 2016 року розділ про прокуратуру був вилучений зовсім, а текст Основного Закону доповнено статтею 131¹, в якій зазначено, що в Україні діє прокуратура [3].

Виклики сьогодення призвели до створення в Україні спеціальних судів, прокуратури, слідчих органів. Це, напевно, тимчасові та вимушені заходи. Але ситуація парадоксальна: повноваження, статус, функції колись потужного органу – прокуратури України обмежуються й урізаються, а натомість утворюються спеціальні органи з досить широкими повноваженням. Такі експерименти в

державотворенні, напевно, неминучі, а про їх результати і ефективність можна буде говорити лише із часом.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
2. Закон України «Про прокуратуру» в редакції від 05 листопада 1991 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1789-12#Text>.
3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5 : П-С. 736 с.
5. Костицький М. «Світоглядні і психологічні проблеми, пов'язані зі зміною конституційного статусу прокуратури в Україні». *Вісник прокуратури*. 2019. № 12. С. 36.

Колодій О.А.,
к.ю.н., старший викладач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ МАЙНОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Дослідження майнових повноважень Українського народу необхідно розпочати із сучасного розуміння понять «майно», «власність», «право власності» та, можливо, інших дотичних до них понять.

Отже, ст. 190 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. № 435-IV закріплює, що «Майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майнові права є неспоживною річчю. Майнові права визнаються речовими правами» [1]. У шеститомній «Юридичній енциклопедії» зазначається, що «**МАЙНО** у